

MASOPUSTNÍ STEZKA

NEŽ SE VYDÁTE NA CESTU

Dnes si pod masopustem často představujeme hlavně společenskou událost spojenou s převleky a maskami.

Původní masopust je propracovaným rituálem, který souvisí se zajištěním úrody, plodnosti a zdraví rodiny i zvířat. Každá maškara má svou danou podobu, význam a roli v obchůzce. V některých regionech tradiční pojetí masopustu přetrvává dodnes. Například Masopust na Hlinecku je zapsán v seznamu kulturního dědictví UNESCO.

ZVEME VÁS K SETKÁNÍ S TRADIČNÍMI MAŠKARAMI!

Na stezku se vybavte kartičkou

Cestu poznáte podle barevných fátorů

Čeká vás 10 zastavení s úkoly pro malé i velké

Stezka končí na náměstíčku u Kavárničky,
kde na děti čeká masopustní dobrota.

Veselé putování vám přejí knihovnice z obecní Knihovny J. M. Hovorky ve Statenicích. Děkujeme Kavárničce za podporu a milým dobrovolnicím za pomoc s přípravou stezky. www.obyvakesnice.cz

Dbejte prosím opatření 3R (ruce, roušky, rozestupy) a respektujte aktuální vládní nařízení. Pořadatel není zodpovědný za případná rizika spojená s účastí na stezce.

MASOPUST DRŽÍME

rázně

D A D G A D . G A

1. Ma-so-pust dr - ží - me, nic se ne-va - dí - me pos - po - lu.
2. V dob-rém jsme se seš - li, v dob-rém se ro - zej - dem pos - po - lu.

7 D Emi A D A7 D

Proč by-chom se há - da - li, když jsme se tak shle-da-li pos - po - lu.
Dří-ve než se ro - zej - dem, ješ - tě so - bě za-pě-jem pos - po - lu.

Zdroje, ze kterých jsme při psaní textů na jednotlivých zastaveních vycházeli, uvádíme na našem webu (www.obyvakesnice.cz).

MASOPUST

Masopust (období od Tří králů až do začátku postní doby) slavíme každý rok jindy. Jeho datum se řídí podle svátku Velikonoc. Nejvýznamnější jsou tři dny před škaredou/popeleční středou (prvním postním dnem). Jsou to: tučný čtvrtek, taneční neděle a maškarní úterý. Na Moravě se masopustu říká fašank. Před dlouhým půstem si každý rád dopřeje bujarého veselí, zpěvu, tance a pochopitelně i jídla a pití. Ne nadarmo se v tento čas odehrávalo nejvíce zabíjaček.

Po generace hrál masopust důležitou úlohu jako zlomový bod na rozhraní dvou ročních etap. Jednalo se o dobu hospodářského klidu. Dokončovaly se ještě drobné práce z předešlého hospodářského roku, ale už se všichni připravovali na blížící se jaro. Souvisela s tím i řada symbolických magických úkonů a pověr, které měly zajistit blahonosný a plodnostní účinek a také ochránit usedlost před zlými silami a nepříznivými vlivy.

Ve městech i na venkově se od středověku organizovaly taneční zábavy a průvody masek. V průvodech se objevovalo parodování neoblíbených úředníků, některých profesí i lidských vlastností směšnými maskami. Někdy maškary sehrávaly v domech malá divadelní představení podle daného scénáře. Jejich cílem bylo pobavit místní i sebe, způsobit nepořádek a zatancovat si s děvčaty. Chudí lidé měli možnost si trochu přilepšit a dobře se najíst.

ÚKOLY

ROZHÝBEJ SVÉ TĚLÍČKO S MASOPUSTNÍ ŘÍKANKOU.

Ene, bene, cukr, kňoura. (hlava, ramena, kolena, palce)

Santa, ranta, pumpa, d'oura. (hlava, ramena, kolena, palce)

Hýky, fíky, tajtrlíky. (hlava, ramena, kolena, palce)

Malec, palec, ven. (dotyk obou malíčků, pak palců a ruce od sebe)

JAK SE NAZÝVÁ OBDOBÍ, KTERÉ PŘICHÁZÍ PO MASOPUSTU A TRVÁ AŽ DO VELIKONOC? PRVNÍ PÍSMENO TOHOTO SLOVA ZAPIŠ DO 1. OKNA TAJENKY. BÁSNIČKA TI PORADÍ.

Masopust, masopust, kobližky a masa kus.

Masopust, masopust, až to sníme, bude půst.

STRAKATÝ

V průvodech bývá maska strakatého (jinak též strakapoun, strakáč, paňáca, vostřižek, hansbuřt...) centrální postavou. Jeho kostým je ze spousty barevných **odstřižků** látek a růžiček – čím pestřejší, tím lepší. Na hlavě má vysokou čepici zdobenou štrápcem. Připomíná šaška. Podle lidové tradice měl mít strakatý na převleku tolik barevných skvrn, kolik je dní v roce a zosobňoval tedy šťastný, veselý a pestrý rok. Z družiny strakáčů se svou úlohou vyděluje LAUFR. Ten je obvykle oděný v bílých šatech, při masopustní obchůzce jde společně se svou ženuškou v čele a jako mluvčí a vyvolávač celé veselé společnosti dojednává vstup maškar do jednotlivých domácností. Bylo-li zavřeno, práskal žílou nebo holí na vrata, a pokud se neotevřelo, dal ostatním znamení, že tento dům obejdou.

PRONOBUS

Postava Masopusta/Pronoba či Bakchuse se do vesnického prostředí přenesla z měst. Je typická pro české prostředí, na Moravě a ve Slezsku se takřka nevyskytuje. Tato maškara má podobu tlustého dobromyslného muže. Vyjadřuje požívačnost a nestřídmost v jídle, pití a jiných radovánkách. Jeho název odkazuje na antického Dionýsa (lat. Bacchus), řeckého a později římského boha vína a nevázaného veselí, plodnosti a úrody.

*Hola, hola, já pán Pronobus,
vinšuju šťastný a veselý masopust,
abyste dobře hodovali,
šišky, báby smaživaly
a taky nám nákou daly.
Ať je šiška nebo bába,
to má huba všecko ráda,
ať je bába nebo šiška,
to má huba všecko ztríská.
Hejsa, páni, dobrý den!
Jaký kumšty umíte?
Jen s nima ven!
(z Polabí)*

ÚKOLY

KDYŽ TO PŮJDE, SKLOUZNÍ SE
NA KLOUZAČCE A PŘEJDI SÍŤ.

Z ČEHO SE VYRÁBĚLA NEJČASTĚJI
MAŠKARA STRAKATÉHO?
PRVNÍ PÍSMENO TOHOTO SLOVA
ZAPIŠ DO TAJENKY.

VEZMI SI OD STRAKATÉHO
ODSTŘIŽEK NA PAMÁTKU.

Masopust Vortová,
Laufr se ženuškou,
foto: Jitka Slezáková

SLAMĚNÝ

Je to jedna z nejsložitějších maškar. Paže a nohy slaměného jsou obaleny v hrachovině, tělo má oděné do slaměné suknice, na hlavě vysokou slaměnou čepici se střapcem a v jedné ruce cep (slaměný cop na dřevěném držadle) a v druhé rožeň, kam napichoval výslužku. Slaměný chodil sám nebo ve společnosti jiných masek, zejména kominíků. Proháněl po vsi děti, tloukl cepem do bláta, vykřikoval: Staré baby na hřebeň! (hřebeň = obecní trdlice - nástroj na čištění lnu) a páchal různé jiné sprostárny. V některých krajích ženy oplácely **pohřebenářům** jejich škaredé posměšky tak, že je polévaly vodou, jinde je spoutané naházely do potoka a někde dokonce slaměné maškary zapalovaly. Tanec a laškování se slaměným měl zajistit hospodyním a dospívajícím dívkám vytoužené potomstvo. Každá hospodyňka si také z jeho kostýmu schovala stéblo slámy, kterou pak vložila do hnízda huse, aby dobře seděla na vejcích. V některých oblastech pohřebenář obsluhuje mlýn, který mele ze starých bab mladice, v jiných po něm házejí staré hrnce od sádla. V těchto rituálech se odráží další úloha pohřebenáře, tentokrát coby síly, která s sebou odnáší vše staré a zkažené co ještě zbývá ze starého roku a připravuje nás tak na příchod jara.

*Tancovali dva malí, měli nohy šmatlavý,
jeden málo, druhý víc, čouhaly jim z nohavic.*

ÚKOLY

ZATANCUJ SI TANEČEK.
MŮŽEŠ TO ZKUSIT, JAKO
TI DVA ŠMATLAVÍ
V BÁSNIČCE.

HŘEBEŇ JE NÁSTROJ NA
ČIŠTĚNÍ LNU. JAK SE JME-
NUJE MAŠKARA, KTERÉ SE
TAKÉ ŘÍKÁ SLAMĚNÝ?
PRVNÍ PÍSMENO TOHOTO
SLOVA ZAPIŠ DO TAJENKY.

VEZMĚTE SI OD SLAMĚ-
NÉHO STÉBLO SLÁMY!

Masopust na Veselém Kopečku
foto: Michal Klíma, MAFRA / fotimedia

TUREK, HEJTMAN

Turci a hejtmáni patří do skupiny uniformovaných maškar. V masopustním průvodu bývají většinou čtyři – dva modří a dva červení. Vysoké čepice s pentlemi mívají ozdobené krepovými růžičkami, oblékají si bílé rukavice, bílý šátek a jezdecké boty. Před každým stavením zatančí kolový tanec, který je jedním z masopustních rituálů plodnosti. Do těchto masek se nejčastěji oblékají mladí chlapci. Na Uherskobrodsku jsou uniformované maskary (babkovníci, skakúni) dominantní složkou masopustních průvodů. Nosí režné či tmavé kroje a jsou vyzbrojeni dřevěnými šavlemi, se kterými provádí složitý kolový tanec zvaný **podšable**. Na Doudlebsku se uniformované maskary nazývají hejtmáni. Jsou oděni do tmavých uniforem, přepásáni barevnými šerpami a na hlavách mají vysoké čepice zdobené 365 papírovými květy, které představovaly šťastný, veselý a pestrý rok.

*Pod šable, pod šable, aj pod obušky,
my šecko bereme, aj plané hrušky.*

*Tady nám nedali, tady nám dajú,
komára zabili slaninu majú.*

*V jednej díře netopýři v druhej díře vrabci,
kdo jich bude vybírat, ti lovečtí chlapci.*

ÚKOLY

SKÁKEJ JAKO VRABEC
V PÍSNIČCE, 10 SKOKŮ
TAM A 10 ZPÁTKY.

JAK SE JMENUJE TANEC,
KTERÝ TANČÍ UNIFORMO-
VANÉ MAŠKARY NA UHER-
SKOBRODSKU?
POSLEDNÍ PÍSMENO SLOVA
ZAPIŠ DO TAJENKY.

Masopust v Hamrech u Hlinska,
Tanec Turků, foto: ČTK, 2018

ŽENICH A NEVĚSTA

Ženich a nevěsta nesměli v průvodu chybět. Symbolizují začátek něčeho nového. Jejich motiv souvisel s kritikou předem domluvených nerovných sňatků. Během masopustu se totiž obvykle konaly svatby. Když se nevěsta vdávala počestná, za 9 měsíců porodila dítě (do období zemědělského klidu a mohla dodržet **šestinedělí**, aniž by pracovala). Maškaru ženicha hrál útlý mladík jemného a tichého vystupování. Jeho protějšek – nevěsta – byl chasník větší výšky i váhy náležitě vycpaný na těch správných místech. Nevěsta dělala ženichovi ostudu – jedla, pila a veselila se v každém stavení. Často probíhá i parodie na komický svatební obřad.

*Komáři se ženili, bzum, bzum, ženili,
kapku vína neměli, bzum, bzum, neměli*

*Přiletěl k nim slavíček bzum, bzum, slavíček
přines vína žejdlíček, bzum, bzum, žejdlíček*

*Komáři se opili, bzum, bzum, opili
až komára zabili, bzum, bzum, zabili*

ÚKOLY

**ZAZPÍVEJ SI PÍSNIČKU
„KOMÁŘI SE ŽENILI“.**

**SVATBY SE DŘÍVE KONALY
ČASTO V DOBĚ MASOPUS-
TU, ABY SE NEVĚSTÁM NA-
RODILY DĚTI V DOBĚ ZEMĚ-
DĚLSKÉHO KLIDU KONCEM
ROKU A ONY TAK MOHLY
PO PORODU ODPOČÍVAT
A BÝT SE SVÝMI MIMINKY.
JAK SE JMENUJE OBDOBÍ
6 TÝDNŮ PO PORODU?
PŘEDPOSLEDNÍ PÍSMENO
SLOVA ZAPIŠ DO TAJENKY.**

MEDVĚD A MEDVĚDÁŘ

Medvěd je snad jediná maškara, o níž víme, že patří k nejstarším maskám s mimořádně dlouhou historií (6. století). Maškara medvěda má symbolický význam. Medvědovi se přisuzovaly magické vlastnosti plodnosti, které mohly být přeneseny na ženy i celé hospodářství. Při každé zastávce si proto s medvědem musela zatancovat hospodyně či svobodná děvčata. Medvěd kolem nich poskakoval, strkal do nich, líbal je, válel se s nimi ve sněhu a tropil další rozvernosti. Již od 14. století je také písemně doložena tradice, podle které měly tanečnice s medvědem vyskakovat co nejvýše, protože se věřilo, že jak vysoko budou o masopustu skákat, tak vysoké jim toho roku vyroste konopí a len. Někdy býval medvěd obalen hrachovinou a tu mu děvčata z kožichu „kradla“. Hrachovina se pak dávala do hnízda drůbeži, aby vyvedla hodně mláďat. Medvěda vodil na provaze nebo řetězu **medvědář**. Občas ho přetáhl býkovcem, naoko ho tak trestá za neposlušnost.

*Skákej, medvěde,
čert pro tebe jede,
s malovaným měchem
stojí za ořechem,
s malovaným talířem
budeš v pekle malířem,
hujá, hujajá,
hujá, hujajá.*

ÚKOLY

**KDO TRESTAL MEDVĚDA
ZA JEHO NEPOSLUŠNOSTI?
2. PÍSMENO SLOVA ZAPIŠ
DO TAJENKY.**

**NAMALUJ MEDVĚDA NA
KARTON NA VRATECH.**

**POPADNI ŽENU, MÁMU,
SESTRU NEBO BABIČKU
A ZATANCUJ SI S NÍ.**

BÁBA

Často chodí společně s maškrou žida, většinou nese v nůši na zádech dědka nebo muže. Objevuje se ve dvou variantách. U první je dědek vycpaná loutka, ozdobená pestrými záplatami, postavu báby tvoří maskovaný **člověk**. Ve druhé variantě (na obrázku) vyčnívá člověk z nůše a představuje dědka, zatímco vycpaná je naopak postava báby, připevněná v předklonu na přední část nůše.

Babský mlýn – masopustní zvyk

V pondělí se postavil mlýn a v úterý se v něm semlely staré báby na mladé. Mlynářská chasa pochytila 9 starých bab a ty symbolicky semlela v mlýně, načež vyšlo 8 mladých dívek v šatech semletých bab.

*Skákala bába, reksun, kandr, cinka, bzinka, přes rybník,
skákal za ní, reksun, kandr, cinka, bzinka, kominík.*

*Bába se ho, reksun, kandr, cinka, bzinka, ulekla
a skočila, reksun, kandr, cinka bzinka, do pekla.*

ÚKOLY

SKÁKEJ CO NEJVÝŠ
DO RYTMU BÁSNIČKY.
RODIČE MOHOU
PŘEDŘÍKÁVAT A TLESKAT.

POSTAVU BÁBY TVOŘÍ
MASKOVANÝ
1. PÍSMENO ZAPIŠ
DO TAJENKY.

SMRT

Oblečena do bílého hábitu, na obličeji má strašidelnou masku a v ruce kosu. Straší děti, značí blížící se konec zimy. Při popravě klibny (kobyly) jí bere život mávnutím kosy a posléze s velkou slávou jí život vrací. Nabízí kobyle pohárek dobrého moku, po kterém kobyla ožije.

PRANOSTIKY

Ke konci masopustu se vázaly pověry, které se nejčastěji týkaly předpovědí počasí a úrody na další rok.

„Masopustní úterý či středu fouká vítr, bude větrný celý půst.“

„Jaké je počasí o Popeleční středě, takové se udrží po celý rok.“

„Masopust na slunci – pomlázka u kamen“

„Krátký masopust – dlouhá zima“

„Zmrzlý masopust – někdo přijde k úrazu“

„Rybník zamrzlý na masopustní úterý věstil neúrodu až do příštího masopustu.“

*Hejbejte se, kosti moje,
já mám doma ještě dvoje,
až ty jedny rozlámu,
hodím s nimi na slámu
a druhé si popadnu.*

ÚKOLY

HOPSEJTE A MÁVEJTE
RUKAMA I NOHAMA,
ABYSTE ROZHÝBaly
VŠECHNY VAŠE KOSTI
V TĚLE. RODIČE VÁS
MŮŽOU DOPROVÁZET
BÁSNIČKOU A SKÁKAT
S VÁMI.

KOHO POPRAVÍ SMRT?
5. PÍSMENO ZAPIŠ
DO TAJENKY.

Masopust v Roztokách u Prahy
foto: Sdružení Roztoč, Vít Svajcar

RAS

Mívá kolem pasu věnec buřtíků, lékařskou kabelu, oděv z kůží zvířat, čepec zdobený peřím. Také ras, případně řezník, je ztělesněním plodivé síly a bývá vybaven falickým symbolem v podobě hole či palice. Dříve ras býval hospodářem nebo hospodyní přivolán, aby uzdravil zvířata nebo k jejich porážce. Sbíral po vsi zaběhnuté psy a jiná zvířata. Nabízí klibnu (kobylu) a ptá se po stavu zvířat ve stavení.

Dnes, když už doma tolik zvířat nechováme, zjišťuje zdravotní stav lidských obyvatel, stanovuje diagnózy a nabízí své služby, což bývá záležitost značně rozpustilá. V některých oblastech zastává i jednu z nejvýznamnějších rolí v rámci masopustních obřadů, když provádí pravu a znovuoživení odsouzené kobyly.

Pochování basy- masopustní zvyk

Masopust končil přesně o půlnoci v úterý před Popeleční středou, kdy ponocný zatroubil na roh. Často se ještě pochovala basa, ať už skutečná nebo jako figurína, která se na nosítkách vynesla ven a pohřbila na znamení, že si na ni v následujících týdnech nikdo nezahraje.

ÚKOLY

RASOVI SE SPLAŠILA KLIBNA. UTÍKEJ JI NAJÍT KE KAVÁRNIČCE, MŮŽEŠ CVÁLAT JAKO KOBÝLA.

KOHO DŘÍVE UZDRAVOVAL RAS? 3. PÍSMENO SLOVA ZAPIŠ DO TAJENKY.

Zdroj: ČT24

KLIBNA/KOBYLA

Klibna byla jednou z nejčastějších postav, byť její osud o masopustu je neslavný. Během průvodu kobylku v každém stavení nabízí k prodeji ras, a když jí nikdo z hospodářů nekoupí – bývá poražena. Kobylce je před porážkou předčítán rasem nebo sudím vtipný výčet lotrovin, které během roku prováděla. Ve čtených anonymních prohřešcích bývají zahrnuty činy místních obyvatel nebo představitelů obce.

Může mít různé podoby. Nejznámější je asi ta, kdy jsou za klibnu převlečeni dva lidé. První nese koňskou hlavu, vyrobenou nejčastěji ze dřeva či plátna vycpaného hrachovinou. Druhý se ho drží za ramena a představuje zadní část koňského těla. Oba dva jsou přikrytí plachtou či prostěradlem. Jindy klibnu představoval jediný člověk, který opět v rukou třímal koňskou hlavu, kolem sebe měl připevněnou konstrukci, na které byl mnohdy přidělán i pravý koňský ohon. Masopust často vrcholil její popravou rasem a následným oživením: Na závěr čtení kobyla poklekne, ras jí srazí čepici z hlavy a tím je kobyla poražena. Svalí se na zem a nehýbá se. Ostatní masky kolem ní utvoří kruh, položí své čepice na zem a za zvuků smutné hudby se pomalu pohybují v kruhu. Po skončení písničky ke kobylo přistoupí ras nebo smrt, dá jí napít alkoholu, kobyla obživne, vyskočí a následuje veselý rej masek.

*Jemine, domine, masopust pomine,
jemine, domine, masopust pryč!
Masopust přestane, růženec nastane,
jemine domine, masopust pryč!*

**DOŠLI JSTE NA KONEC
MASOPUSTNÍ STEZKY.**
Kartičku s vyluštěnou tajenkou odevzdejte v Kavárničce. Tam na děti čeká sladká odměna. V tajence je ukryt název středy po masopustním úterý.

ÚKOLY

**NAPIŠ SVÉ PROHŘEŠKY
NEBO ZLOZVYKY, KTERÝCH SE
CHCEŠ ZBAVIT, NA PROUŽEK
PAPÍRU A PŘIPEVNI K OHLÁVCE
KLIBNY. PŘI PORÁŽCE
KLIBNY BUDOU PORAŽENY
I TYTO TVÉ PROHŘEŠKY.**

Masopust ve Statenicích, 2020
foto: Dagmar Plotěná